

ТЕМА 3 . Характеристика та система керування податковими ризиками

План

1. Сутність та методи оцінки ризиків
2. Класифікація ризиків

1. Сутність та методи оцінки ризиків. Податкове планування супроводжується підвищеними ризиками, у зв'язку з чим особливу увагу необхідно приділити заходам щодо їх мінімізації.

Більшість податкових ризиків не піддається оцінці і виміру. Наприклад, податковий ризик фіскального підходу не піддається статистичній оцінці із-за великої неоднорідності спірних ситуацій, які виникають на підприємствах.

Класична економічна теорія розглядає ризик - як вірогідність отримання збитків і витрат від обраного рішення і стратегії діяльності, а неокласична - як вірогідність відхилення від поставлених цілей.

Виправданим є підхід класичної теорії до визначення ризику, оскільки в неокласичній теорії ризик пов'язується і з діяльністю, в якій спостерігається можливість збільшення прибутку порівняно з прогнозною величиною. В той же час навряд чи коректно говорити про ризик в ситуації можливого додаткового отримання прибутку без яких-небудь негативних наслідків. Підходи класичної і неокласичної теорії до визначення терміну «ризик» розрізняються і в питаннях ототожнення понять вірогідності і невизначеності.

Економісти класичної школи дотримуються думки про тотожність понять «ризик» і «невизначеність», а представники неокласичної школи їх розділяють. У цьому випадку ризик виступає результатом будь-якої діяльності, яку можна виміряти за допомогою методів теорії вірогідності і закону великих чисел, а у разі неможливості подібних розрахунків результат діяльності є невизначеністю.

В той же час в практичній діяльності наявність ризиків не ставиться в залежність від можливості підрахунку вірогідності їх виникнення.

Наприклад, у податковому плануванні ризиком є можливість появи закону, що збільшує ставку оподаткування, але підрахувати вірогідність його появи неможливо. У цій ситуації некоректно стверджувати, що у платників виникає не ризик, а ситуація невизначеності, оскільки це значно звужує сферу його визначення.

Основні методи управління ризиком:

- ухилення від ризику: відмова від операцій, пов'язаних з ризиком;
- попередження ризику: своєчасне виявлення процесів, які можуть привести до можливої втрати;
- поглинання ризику: визнання витрат і їх пряме або непряме фінансування за рахунок внутрішніх або зовнішніх джерел;
- передача ризику іншій особі;
- розподіл ризику між контрагентами: часткова передача ризику контрагентові.

Методи оцінки ризику:

- експертний: особа відповідної кваліфікації визначає міру ризику;
- економіко-статистичні: аналіз великого об'єму статистичної інформації;
- розрахунково-аналітичні: аналіз внутрішньої інформації підприємства;
- аналогові методи: аналіз аналогічних операцій.

Процес управління податковими ризиками включає наступні етапи:

- збір інформації щодо ризиків;
- ідентифікацію ризику;
- аналіз впливу ризику, його оцінку і ранжирування;
- встановлення індикаторів ризиків;
- вибір методу впливу на ризик і дії на нього;
- повторне оцінювання ризиків, за якими індикатори показують критичні значення і повторне зіставлення оцінок цих податкових ризиків з їх індикаторами;

- моніторинг і аналіз стану управління ризиком.

Ризики в податковому плануванні можна визначити як можливість виникнення небажаних для суб'єкта податкових правовідносин і наслідків у вигляді понесення фінансових й інших втрат, пов'язаних з впровадженням заходів податкового планування, які обумовлені негативними відхиленнями від прогнозованих станів в майбутньому.

Окрім фінансових втрат, до втрат у податковому плануванні можна віднести нефінансові втрати, зокрема: посилення податкового контролю, спричинення шкоди діловій репутації, обмеження права розпорядження майном, карне переслідування і тому подібне.

2. Класифікація ризиків

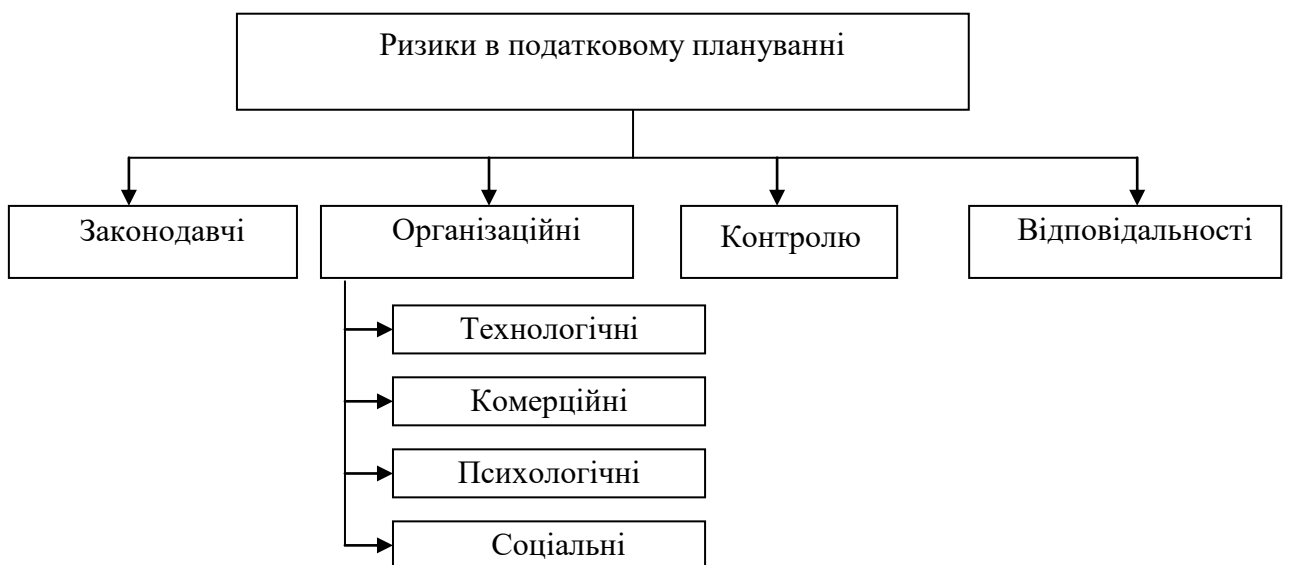

Рис. 1.7 Ризики в податковому плануванні

Законодавчі ризики обумовлені можливістю зміни законодавчих і інших нормативних актів, які регулюють порядок оподаткування операцій (наприклад, зміни умов надання податкових пільг, ставок оподаткування і т.п.).

Крім того в українському законодавстві є ряд норм, що суперечать між собою, що фактично визнано і на нормативному рівні.

За наявності неоднозначності правил оподаткування в конкретній

ситуації платник має право скористатися нормами ст. 52 Податкового кодексу України стосовно надання письмових індивідуальних податкових консультацій.

При цьому необхідно врахувати, що звільняють від відповідальності платників податків тільки при отриманні письмових індивідуальних податкових консультації (адресовані йому особисто) і узагальнюючих податкових консультацій. Стосовно відповідальності слід звернути увагу на те, що під нею в ст. 111 Податкового кодексу України розуміється фінансова (штрафні санкції і/або пеня), адміністративна і карна відповідальність. В той же час отримання індивідуальної або узагальнюючої податкової консультації не звільняє від сплати податкового зобов'язання.

В цілому ж за наявності протиріччя між законодавчими актами і позицією податкових органів, необхідно проаналізувати, чи вигідна платнику податків позиція останніх. Якщо вона вигідна, то можна їй слідувати.

При виникненні конфліктної ситуації з контролюючими органами, що підлягає судовому розгляду, має сенс отримати правову експертизу у незалежних фахівців, оскільки як свідчить судова практика, суди переважно, погоджуються з висновками експертів.

Організаційні ризики є складними і включають різні види ризиків, які відрізняються причинами та сферою прояву, зокрема, технологічні, комерційні, психологічні, соціальні та ін.

Технологічні ризики обумовлені можливими складнощами технологічної реалізації заходів податкового планування. Наприклад, підприємство може не мати в розпорядженні достатніх ресурсів для реєстрації сателіта в офшорній зоні або не мати можливості зареєструвати підприємство-інвалідів та ін.

Комерційні ризики пов'язані з можливістю виникнення конфліктних ситуацій з контрагентами з приводу неузгодженого переведення на них податкових зобов'язань.

Наприклад, якщо підприємство бажає з метою відстрочення платежів з ПДВ перерахувати в останніх числах місяця передоплату контрагенту-платнику ПДВ, то для уникнення конфліктної ситуації, йому необхідно погоджувати такі дії з контрагентом.

Психологічні ризики в податковому плануванні обумовлені психологічним відношенням осіб до заходів податкового планування.

Наприклад, головний бухгалтер може відмовитися відображати у складі витрат послуги з маркетингового дослідження, проведеного приватним підприємцем-платником єдиного податку.

Ці ризики можливо мінімізувати, зокрема, шляхом надання обґрунтованих роз'яснень з посиланнями на норми чинного законодавства, роз'яснення контролюючих органів, судову практику з питань податкового планування особам, що беруть участь в заходах податкового планування.

Соціальні ризики в податковому плануванні пов'язані з можливістю виникнення конфліктних ситуацій з працівниками підприємства внаслідок проведення заходів податкового планування.

При виникненні ситуацій, що супроводжуються соціальними ризиками з метою їх мінімізації необхідно продумати дії з додаткової соціальної підтримки працівників, наприклад, сплати частини внесків за співробітників до недержавних пенсійних фондів.

Ризики контролю в податковому плануванні обумовлені можливістю привертання підвищеної уваги контролюючих органів в результаті заходів податкового планування.

Підвищена увага контролюючих органів, зокрема може полягати в проведенні додаткових перевірочних дій за результатами діяльності підприємства, що використовує політику податкового планування.

Увага контролюючих органів може бути також обумовлена використанням в податковому плануванні прозорих схем оптимізації, з яких можна побачити, що основною спрямованістю угоди виступала оптимізація податкових платежів.

При цьому відносно конкретного платника незаконними можуть бути і визнані податкові схеми, що мають масове використання, тоді як стосовно інших платників їх використання продовжуватиме визнаватися законним способом оптимізації.

Прозорість схеми визначається, як правило, кількістю осіб, задіяних в цій схемі, територіальними межами схеми, мірою дроблення фінансово-товарних потоків схеми.

У зв'язку з цим для цілей мінімізації негативних наслідків можна стверджувати, що чим більше осіб і вище ступінь дроблення потоків, тим менш прозорою і ризиковою є схема. Можна також зробити висновок, що міжнародні податкові схеми менш прозорі, чим внутрішньодержавні.

Ризики відповідальності обумовлені можливістю застосування фінансової, адміністративної та карної відповідальності до осіб, що беруть участь в заходах податкового планування.

Ці ризики слідують з ризиків контролю, і з метою їх мінімізації, по-перше, необхідно всебічно проаналізувати інформаційну законодавчу базу, що відноситься до застосування податкової схеми, по-друге, постійно підвищувати кваліфікацію персоналу і ефективність заходів внутрішнього контролю з метою виявлення можливих помилок.